

מבוא

יובל לבנת*

הימים אינם קלים. ואולי אלה כבר השנים, שאינן פשוטות. ובעצם, מי כבר זוכר ומי באמת יודע מתי התחיל הכול?

יש כיבוש, שנמשך ונמשך, ויש דקירות ויריות והפגזות. ועניים – שמולם עשירים מופלגים, בפער בלתי־נתפס. והערכים צריכים ללכת למדינות שלהם, ומבקשי המקלט צריכים ללכת למדינות שלהם (או למדינות אחרות באפריקה), ואין הכרה בפגיעה במזרחים כי זה בכלל לא קרה, ואם זה קרה אז זה נסלח כי היינו מדינה צעירה, ובכל אופן – זה עבר, ובכלל – מה זו אשמתי? וגם אפרוחים קטנים נמחצים למוות, וגם לאישה שרוצה שגופתה תישרף לאחר מותה – לא נותנים בקלות לממש את רצונה. כי ההלכה היהודית – שממנה ביקשה האישה להתרחק – קובעת אחרת. והשיח קשה ואגרסיבי, מלווה בפוסטים ובטוקבקים שבהם אנשים חובטים אלה באלה, והכול כוחני, נחרץ, עוין, ושנאה רבה ופחד ניבטים מכל עבר.

ומישהו חשוב כתב פעם, שישנם רגעים שבהם אסור לשתוק – שהרי גם שתיקה היא סוג של שיתוף פעולה. אבל זה קשה, ובעידן המודרני עובדים שעות ארוכות כל כך, ויש ילדים שצריך לקחת מהגן, ומשכנתה, ואי־אפשר להפוך כל ארוחת שישי לוויכוח סוער ולהעכיר את האווירה. אנו אומרים אפוא את הדברים בלחש, או רק למי שמסכימים עמנו בין כך ובין כך, מגלגלים עיניים לשמים ואומרים "מחר" ולבסוף שוכחים או דוחים.

גם כתב העת "מעשי משפט", שעוסק בתיקון חברתי באמצעות המשפט, מתקיים באווירה הזאת. זה שבעה כרכים שאנו מבקשים לדבר על תיקון חברתי, אך טרם נמצא מאמר אחד שיספר את עוולות הכיבוש. ואנו ממשיכים לחפש עוד ועוד מאמרים שייתנו לנו אגרוף בבטן, שיפתחו לנו את הראש, שיתוו לנו את הדרך, שישכנעו אותנו לקום ולפעול. הדרך לתיקון חברתי, כך נראה, ארוכה היא. אך דווקא בימים כאלה, רוויי ייאוש, יש לשמוח על כל ניסיון לדבר על הרצון ועל הדרך לבנות כאן חברה טובה יותר, ויש לעודד כתיבה ומעש בנושא. כל אדם שמבקש לכתוב ולהסביר איך לתקן את הדברים, ובוודאי מי שגם ממשיך ופועל כדי לנסות ולתקנם – ורבים מבין המחברים של "מעשי משפט" הם כאלה – עושה מעשה רב ערך. ומשום כך, אני גאה ושמח על כך שהצלחנו לקבץ לכרך זה אחד עשר מאמרים שעוסקים בזכויות אדם (ובעלי החיים האחרים), ובסוגיות אחרות של שינוי ותיקון חברתי, תוך התבוננות ממוקדת על החברה והמשפט הישראליים. מאמרם של **כריס אנסל** ו**אליסון גש**, המתורגם מאנגלית לעברית, עוסק ב"משילות משולבת", כלומר משטר שבו האזרחים (או ארגונים שבהם התאגדו) לא רק בוחרים את גורמי הממשל, ולא רק מייעצים להם כיצד למשול, אלא גם משתתפים בהליכי קבלת ההחלטות הממשלתיות. הם בוחרים באילו נסיבות מודל שכזה יכול לפעול היטב. לעומתם, **אפי מיכאלי**, **עופר סיטבון** ו**ערן צין** עוסקים, במידה רבה, בכישלון של הציבור בישראל לזכות בשותפות כלשהי – פחותה בהרבה ממשילות משולבת – בהליך

* דוקטור למשפטים; מנחה אקדמי, התכנית לזכויות פליטים, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל־אביב; עורך ראשי, מעשי משפט.

קבלת ההחלטות לגבי אופן השימוש בגז הטבעי שנמצא מול חופי ישראל. הם דנים גם בחלקו של עורך הדין חברתי במסגרת מאבקים חברתיים שמבקשים להעלות את רמת השיתוף של האזרחים בהחלטות השלטוניות. שפרה מישלוב כותבת על דילמות של עורכת דין דתייה בייצוג לקוח מוחלש בבית דין לממונות, הפוסק על-פי ההלכה, בנסיבות שבהן הדין ההלכתי נותן ללקוח זכויות פחותות מאלה המוקנות לו על-פי המשפט הישראלי. חני בן ישראל ומיכל תג'ר כותבות על הזכות למנוחה שבועית של מהגרות עבודה העוסקות בסיעוד. זכות זו עומדת – למרבה התדהמה – בסימן שאלה בעקבות פסקי הדין של בית המשפט העליון בפרשיות גלוטן.¹ אסף דרעי כותב על הרפורמות בדיני ההוצאה לפועל, שהרחיקו את בתי המשפט מהחייבים, ועודדו את עורכי הדין של הנושים המוסדיים, כמו הבנקים וחברות הביטוח, לכתוב לחייבים מכתבים מאיימים, הכוללים איומי סרק – שדי בהם כדי להפחיד כהוגן את החייבים. שאלת חוקיות האיומים הללו – מבחינת דיני הנזיקין, כמו גם מבחינת דיני האתיקה – היא שאלה חשובה, שיש לה השלכה על ההגנה על זכויות חייבים. נתנאל דגן כותב על ההתעלמות המטרירה של האקדמיה המשפטית ובתי המשפט משלב גזירת הדין וריצוי המאסר הפלילי. מיטל סגל-רייך ומיכאל (מיקי) שינדלר ממשיכים את השיח שבו פתחנו בכרך הקודם,² על "קבלת החלטות נתמכת" כחלופה לאפורופסות, תוך התמקדות באוכלוסיית הזקנים, ותוך הצגת תבנית של עריכת דין חברתית שנועדה ליישם את המודל של קבלת החלטות נתמכת. זאת באמצעות שיתוף גורמים רלוונטיים בקהילה, כמו עובדות סוציאליות ממחלקות הרווחה העירוניות. יוסי וולפסון כותב על מאבקים של הארגונים להגנת בעלי חיים למען קביעת תנאי מינימום בתעשיית החזירים בישראל, ולמען ביטול כמה מהפרקטיקות האכזריות ביותר בה, כמקרה מבחן המאפשר הצצה לדיני הגנת בעלי חיים בישראל, ולאופני הפעולה של הארגונים להגנת בעלי חיים (וארגוני החברה האזרחית ככלל). אלון הראל עוסק בשאלה למי יש זכות להחליט על אופן הטיפול בגופתו של אדם שנפטר – למנוח עצמו (בהתאם לרצון שהביע לפני מותו), למשפחתו, לקהילה שאליה השתייך או למדינה? העיסוק בנושא, בעקבות צמד פסקי הדין בעניין אבני,³ הפך להיות רלוונטי ביותר בעקבות מותה של מאי פלג ז"ל, ובקשתה (שהתקבלה,⁴ בניגוד לעמדת חלק מבני משפחתה) לשרוף את גופתה. לבסוף, לימור פלד ורפי רוניק מצד אחד, ומיכל טמיר מצד שני, עוסקים בשאלת אופי הביקורת הנחוצה על עבודת הפרקליטות, כגוף בעל כוח מדינתי שיש לו השפעה רבה על זכויות הפרט.

אני מאחל לכם קריאה נעימה, ומאחל לכולנו שנה של תיקון חברתי משמעותי.

הערות

- 1 כג"ץ 1678/07 גלוטן נ' בית הדין הארצי לעבודה, פ"ד סג(3) 209 (2009); דנג"ץ 10007/09 גלוטן נ' בית הדין הארצי לעבודה (פורסם בנבו, 18.03.2013).
- 2 יותם טולוב וארלן ס. קנטר "של מי החיים שלי? המאבק להשבת האוטונומיה והכשרות המשפטית לאנשים עם מוגבלויות" מעשי משפט ו 45 (2014).
- 3 כג"ץ 6167/09 שלמה אבני נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 18.11.2009); ה"פ (ת"א) 39654-08-10 שלמה אבני נ' מדינת ישראל (פורסם בנבו, 16.01.2014).
- 4 ע"א 7918/15 פלונית נ' גל פרידמן (פסק דין מיום 24.11.2015).